

บทที่ ๑

บทนำ

ภูมิหลัง

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยมีอารยธรรมที่เก่าแก่ มีการตั้งสมและสืบสานวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านช้างจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน ได้สืบทอดวัฒนธรรมร่วมกับกลุ่มประชาชนลาวในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวซึ่งที่เรียกกันว่า วัฒนธรรมแห่งลุ่มแม่น้ำโขง จากสายธารแห่งวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมานานหลายศตวรรษนี้เอง จึงมีรูปแบบของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ มีอักษรบันทึกวรรณกรรม รวมทั้งมีคติ ความเชื่อ และจารีตประเพณีจวบจนถึงกาลปัจจุบัน (ชฎานนท์ แสงศรีจันทร์, ๒๕๔๕ : ๑)

วัฒนธรรมไทย-ลาว ได้ใช้ภาษาไทยถ่ายทอดด้วยอักษร ๒ ชนิด ได้แก่ อักษรธรรมนิยมใช้บันทึกพระธรรมคัมภีร์ทางพุทธศาสนาและตำราภาษาบาลี ส่วนอักษรไทยน้อย นิยมใช้บันทึกเรื่องราวพื้นบ้าน เป็นวรรณกรรมนิทานและเอกสารทางราชการ เป็นต้น ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าวรรณกรรมท้องถิ่นเป็นหลักฐานหนึ่ง ที่มีส่วนบันทึกความเป็นไป และความเปลี่ยนแปลงของสังคมด้านชีวิตความเป็นอยู่ ความรู้สึกนึกคิด และพฤติกรรมของบุคคลในสังคม นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของสังคมอีสานในแง่มุมต่าง ๆ เป็นภูมิปัญญาที่บรรพชนได้ถ่ายทอดไว้ให้แก่ชนรุ่นหลัง (ธวัช ปุณโณทก, ๒๕๔๗ : ๓๗)

การดำเนินชีวิตด้วยภูมิปัญญาของชาวอีสานดังกล่าว ได้รับการสืบทอดจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีปรากฏในเอกสารโบราณที่บันทึกด้วยภาษาและอักษรถิ่นอีสาน พบแพร่หลายในวัดต่าง ๆ ทั่วภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อรทัย เลียงจินดาถาวร และคณะ, ๒๕๔๕ : ๔ - ๖) เช่น ในจังหวัดมหาสารคาม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น โดยมากวัดจะเป็นสถานที่เก็บรวบรวม เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาเล่าเรียนของชาวอีสาน เป็นสถานที่เก็บรักษาหนังสือโบราณ โดยเฉพาะผู้ชายได้บวชเรียนและศึกษาจากวัด โดยได้ศึกษาเล่าเรียนอักษรโบราณอีสาน โดยปราชญ์ชาวบ้านและพระสงฆ์ได้บันทึกเรื่องราวที่แสดงถึงวิถีชีวิตของชุมชนไว้ในโบราณทั้งด้านสังคม ประวัติศาสตร์ จารีตประเพณี ตลอดจนนิทานชาดกซึ่งเป็นเรื่องราวในทางพุทธศาสนา เพื่อเป็นเครื่องมือในการอบรมกล่อมเกลาคคนในสังคมให้เป็นสาธุชนพร้อมกับให้ความบันเทิง

วรรณกรรมอีสานเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางภูมิปัญญาที่ปราชญ์พื้นบ้านอีสานและพระสงฆ์ได้สร้างสรรค์ไว้ มีเนื้อหาสอดแทรกทั้งด้านคติความเชื่อ ค่านิยม สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนจารีตประเพณี มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่น่าสนใจ ทั้งภาษาถิ่น อักษรบันทึกเรื่องราว ก่อให้เกิดความสนุกสนานบันเทิงใจและอบรมจริยธรรมซึ่งเป็นคติธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้าไปในวรรณกรรม โดยสร้างอุปนิสัยของตัวละครเอกในเรื่องให้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของสาธุชน ในสังคมตามแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา

ส่วนวรรณกรรมในภาคกลางใช้ตัวอักษรขอม อักษรไทยโบราณบันทึกด้วยภาษาไทยกลาง เพื่อชี้ให้เห็นว่าสังคมนั้นมีความเคร่งครัดยึดหลักคุณธรรมในการดำเนินชีวิต โดยสอนให้คนทำกรรมดีเพื่อได้รับผลดี เว้นทำกรรมชั่ว จะส่งผลให้ได้รับผลชั่วทั้งชาตินี้และชาติหน้า กล่าวได้ว่าวรรณกรรมของภาคกลางสร้างขึ้นเพื่อความเพลิดเพลินและสอนคติธรรมเพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต

วรรณกรรมท้องถิ่นโดยมากมีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมคำสอนของพุทธศาสนา ดำรงอยู่โดยอาศัยพระสงฆ์และปราชญ์พื้นบ้านเป็นผู้สืบทอด กล่าวคือ พระสงฆ์ถือเป็นแกนสำคัญทางพุทธศาสนาในระดับชุมชน ได้นำความรู้จากประสบการณ์ คำสอนจากครูบาอาจารย์และเอกสารตำรามาเป็นแนวสร้างสรรค์วรรณกรรม โดยเฉพาะคำสอนของพระพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาของพุทธศาสนา ย่อมมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชน และผู้สร้างวรรณกรรมนั้น อาจได้รับการศึกษาที่อิงมาจากภาคใดภาคหนึ่ง และกลับมาเผยแพร่ในท้องถิ่นของตน อยู่ในรูปวรรณกรรมมุขปาฐะ ต่อมาได้สร้างเป็นลายลักษณ์ เช่น หนังสือใบลาน สมุดไทย หรือสมุดข่อย ในท้องถิ่นนั้น ต่อมาสังคมได้เผยแพร่วรรณกรรมจากถิ่นหนึ่ง ไปสู่อีกถิ่นอื่น ๆ ตามการเคลื่อนตัวของสังคมจึงทำให้วรรณกรรม เรื่องเดียวกันมีอนุภาคและเนื้อหาบางส่วนแตกต่างกันตามลักษณะเฉพาะท้องถิ่นที่รับวรรณกรรมไป (พัฒนา เฟื่องพลา. ๒๕๓๕ : ๑๓) วรรณกรรมเรื่องเดียวกันจึงสามารถพบได้ในต่างท้องถิ่นหรือต่างภูมิภาค

จากการสำรวจเบื้องต้นจึงพบว่า วรรณกรรมเรื่องทำวดาวเรื่องเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นที่ปรากฏในภาคกลางและภาคอีสาน ภาคกลางพบ ๒ ฉบับ คือ ฉบับศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร วิทยาลัยครูกำแพงเพชร และฉบับหอสมุดแห่งชาติ ส่วนในภาคอีสาน พบ ๒ ฉบับ คือ ฉบับวัดมูรีรัฐ บ้านกุงน้อย ตำบลกุสุกร อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี และฉบับวัดนาคำใหญ่ ตำบลนาคำใหญ่ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

ผู้วิจัยได้ศึกษาเบื้องต้นทั้ง ๔ ฉบับ พอทราบคร่าว ๆ ว่าวรรณกรรมเรื่องนี้ที่พบในต่างภาคของประเทศไทย มีความเหมือนและแตกต่างกันบ้าง จึงเกิดความสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบอย่างเป็นระบบเพื่อทราบรายละเอียดความเหมือนและความแตกต่างกันของวรรณกรรมเรื่องดาวเรืองฉบับวัดนาคำใหญ่ และฉบับหอสมุดแห่งชาติเป็นสำคัญ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. ด้านแนวคิด โครงเรื่อง ฉันทลักษณ์ ลำดับเนื้อหา และอนุภาคต่าง ๆ
๒. ด้านสังคมและวัฒนธรรม

ความสำคัญของการวิจัย

ได้ทราบความเหมือนและแตกต่างของวรรณกรรมทั้งสองฉบับนี้ ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. ด้านแนวคิด โครงเรื่อง ฉันทลักษณ์ ลำดับเนื้อหา และอนุภาคต่าง ๆ
๒. ด้านสังคมและวัฒนธรรม

ขอบเขตการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านพื้นที่และวรรณกรรม

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาเนื้อหาจากวรรณกรรม

๒ ฉบับ คือ

- ๑.๑ วรรณกรรมเรื่องท้าวดาวเรืองฉบับวัดนาคำใหญ่ จากวัดนาคำใหญ่ บ้านนาคำใหญ่ ตำบลนาคำใหญ่ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี
- ๑.๒ เรื่องดาวเรืองฉบับหอสมุดแห่งชาติ เป็นฉบับเปรียบเทียบในการวิจัย

๒. ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เวลาศึกษาตั้งแต่ เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ ถึง เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

นิยามศัพท์เฉพาะ

เปรียบเทียบ หมายถึง การนำหัวข้อที่แยกออกตามหัวข้อมาพิจารณาให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างกันเป็นคู่ ๆ

แนวคิด หมายถึง ใจความสำคัญของเรื่อง (Theme)

โครงเรื่อง หมายถึง เหตุการณ์ทั้งหลายที่กำหนดขึ้น เพื่อให้เรื่องดำเนินไปตั้งแต่ต้น

จบ

อนุภาคของเรื่อง หมายถึง ส่วนประกอบย่อย ๆ ของเรื่องเพื่อรวมเป็นเนื้อหา เช่น ฉาก ตัวละคร วัตถุหรือสิ่งของวิเศษ

ลำดับเนื้อหาของเรื่อง หมายถึง การดำเนินเรื่องตั้งแต่เริ่มเรื่องจนจบเรื่อง

สังคม หมายถึง สิ่งที่เป็นที่ก่อกองสังคมไทยในอดีตและปัจจุบัน เช่น การเมือง การปกครองและสภาพความเป็นอยู่ เช่น ด้านเศรษฐกิจ การศึกษา คมนาคม เครื่องอุปโภคบริโภคหรือเครื่องใช้สอย

วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่วัฒนธรรมสะท้อนถึงความเจริญงอกงามของ

วิถีการดำเนินชีวิต (The way of life) ของคนในสังคม หลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต เช่น ประเพณี ค่านิยม และความเชื่อ

ข้อตกลงเบื้องต้น

๑. การปริวรรตตัวอักษรจากต้นฉบับหนังสือผูกโบราณเรื่องท้าวควงเรื่องฉบับวัดนาคำใหญ่เป็นอักษรไทยปัจจุบัน โดยยึดหลักการใช้คำและความหมายตามพจนานุกรมภาคอีสาน - ภาคกลาง ของสมเด็จพระมหาวิระวงศ์ (อ้วน ตีสุมหาเถระ)

ตัวอย่าง

ถ่ายถอดเป็นอักษรไทยปัจจุบัน

อักษรวิธีปัจจุบัน

บ่อ

เป็น

บ่

เพิน

เป็น

เพิ่น

จิน

เป็น

จิ้น

เป็นต้น

ส่วนคำใดที่มีเสียงและความหมายใกล้เคียงกับภาษาไทยกลาง เพื่อความเข้าใจง่าย จะใช้ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒

ตัวอย่าง

ถ่ายถอดเป็นอักษรไทยปัจจุบัน

อักษรวิธีปัจจุบัน

กาบ	เป็น	กราบ
กุมมาน	เป็น	กุมาร
กำ	เป็น	กรรม
โกคโกทา	เป็น	โกรธโกรธา
โกค	เป็น	โกฏ
คาว	เป็น	คราว
ชนลธา	เป็น	ชลธา
นวนระออง	เป็น	นวลระออง
นิทานท่า	เป็น	นิทานธรรม
พะยาด	เป็น	พยาธิ
โลคา	เป็น	โรคา
สะเพา	เป็น	สำเภา
สะหาย	เป็น	สหาย
	เป็นคั่น	

๒. การจารหนังสือผูกใบลานต้นฉบับวัดนาคำใหญ่ คำประพันธ์จารติดกันไม่มีการเว้นวรรค ส่วนในการปริวรรตผู้วิจัยจัดวรรคตอนใหม่ตามหลักฉันทลักษณ์ประเภทกลอนอ่าน

๓. ในการอ้างอิงข้อความใช้ ตัวเลขข้อมูลในเครื่องหมายนขลิขิตที่ยกมาอ้างอิงในวิทยานิพนธ์ คือ เลขลำดับผูก/เลขลำดับลาน/เลขลำดับหน้าของใบลาน เช่น ตัวเลขในวงเล็บคือ (๓/๒๐/๒) หมายถึง ผูกที่ ๓ ใบลานที่ ๒๐ หน้าลานที่ ๒ หรือ (๑/๓/๒ - ๑/๔/๒) หมายถึง ผูกที่ ๑ ใบลานที่ ๓ หน้าลานที่ ๒ ถึง ผูกที่ ๑ ใบลานที่ ๔ หน้าลานที่ ๒ เป็นต้น (สมัย วรรณยุกต์. ๒๕๔๕ : ๑๐-๑๑)

วรรณกรรมท้องถิ่น ย่อมมีปรากฏอยู่ในภาคต่าง ๆ ของประเทศ
หลายเรื่องที่มีชื่อเรื่องเหมือนกัน แต่รายละเอียดของฉันทลักษณ์ ภาษา ฉาก
ตัวละคร เนื้อหา และการบันทึกสภาพสังคมมีทั้งเหมือนกันและแตกต่างกัน
โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องทำว้าวเรื่อง มีปรากฏในภาคกลางและ
ภาคอีสานของไทย ผู้วิจัยสนใจศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนและแตกต่างกัน

นำวรรณกรรม ๒ ฉบับมาเปรียบเทียบกัน ด้านแนวคิด
โครงเรื่อง ฉันทลักษณ์ ลำดับเนื้อหา อนุภาคต่าง ๆ และด้านสังคมวัฒนธรรม
โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามหลักทฤษฎีวรรณกรรม (Theory
of Literature) ทฤษฎีโครงสร้าง (Structuralism) ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม
(Structure and Functionalism)

ทราบความเหมือนและความแตกต่างกันระหว่างวรรณกรรมเรื่องทำว้าวเรื่องฉบับ
วัดนาคำใหญ่กับควาเรื่องฉบับหอสมุดแห่งชาติ